

Kam pa se je spravilo za dve petrazrednici zares ogromno število 1113 otrok na obeh naših mestnih petrazrednicah?

Prva mestna deška ljudska šola šteje zdaj 5 osnovnih in 6 vzporednih razredov. Da se je pa za 6. vzporedni, oziroma za 11. razred dobil potrební prostor, se je morala izprazniti soba za učila, in ta naša prekrasna, v vsej kranjski deželi gotovo najlepša in najbogatejša zbirka, za katero je mestna občina v teku let žrtvovala več sto goldinarjev, se je zdaj poteknila po zbornici, po hodnikih in po garderobnih sobah, kjer je izpostavljena prahu in vlagi in kjer nikakor ne more dosežati svojega namena.

Druga mestna deška petrazrednica šteje zdaj 5 osnovnih in 5 vzporednih razredov. Ker ima pa vse poslopje samo 8 učilnic, sta se dve garderobni sobi opustili ter se v njiju nastavili 2 vzporednici. Ker nikoli nista bili namenjeni za učilnice, sta obe taki, da v obraz bijeta vsem šolskozdravstvenim predpisom.

Vsaka teh sob je 5,5 m dolga,
6,24 m široka in
4,1 m visoka

ter ima tedaj 130.712 m³ prostornine, tako da bi smelo biti v njej na podstavi § 8 min. ukaza z dne 19. malega srpana 1875, štev. 2868, samo 29 učencev, a navzlic temu je v vsaki teh dveh sob leto za letom nagnečenih po 42—44 učencev! Ako uvažujemo, da sta obe sobi politi izpostavljeni pekočemu solncu; da svetloba pada na tablo od zadí; da na podiju ni toliko prostora, da bi učitelj in učenec obenem stala na njem; da so klopi tesno staknjene in učenci v njih natlačeni, da sede učenci pozimi poleg zakurjene peči; da se more učitelj gibati samo po ozkem predsledku po sredi in da nikdar ne more do učencev trdo ob stenah in tudi pozimi ob oknih sedečih — potem se moramo pač čuditi, da šolska oblastva že zdavnaj niso zaprla teh dveh šolskih mučilnic!

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.*)

Spisal Jos. Ciperle.

31. Začetek kranjskega šolstva.

Karol Veliki je zasnoval prve šole po Nemčiji. Ali jih je ustanovil tudi kaj po slovenskih pokrajinah, o tem se ne ve nič gotovega. Morda jih je, morda pa tudi ne. Ako je pa tudi v istini bila zasnovana kaka šola v njegovi dobi na Kranjskem, v prid narodu slovenskemu gotovo ni bila: zakaj bila je brez dvoma čisto nemška. Čudno bi bilo, da bi bil takov grmanizator, kakoršen je bil Karol Veliki, pripustil, da bi se bil izobraževal naš narod na podlagi svojega materinega jezika. Poleg tega je treba tudi pomisliti, da so bile tedanje šole pristopne le sinom veljakov, tedanji Slovenci pa v očeh tedanjih mogotcev niso imeli prav nobene veljave. Čemu tedaj šol za takove ljudi!

V tem slučaju se pa tudi ne more ugovarjati, da Slovenci niso imeli učnih knjig, kakor se jim je očitalo še pred nekaterimi leti. Saj jih tudi tedanji Nemci niso imeli; knjig sploh še takrat niso poznali narodi. Tudi tega se ne more navajati, da je bil tedanji slovenski jezik pre-

malo olikan za izobrazbo. Saj se je tudi nemški jezik začel še le takrat piliti in gladiti. Gotovo je pa bil jezik tedanjih Slovencev čistejši in krepkejši, nego v poznejših dobah, zakaj spačil se je edino le po tujkah, koje so se jele vrivati vanj vsled omnipotence nemščine po naših krajih.

Prva šola na Kranjskem, o koji se sploh kaj čuje, je bila pri sv. Nikolaji v Ljubljani. Ustanovili so jo Oglejski patrijarhi. Poučeval se je na nji latinski jezik na podlagi nemščine. Ta šola pa tudi ni bila za narod tudi radi tega ne, ker so se izobraževali v nji samo bodoči kleriki.

V 13. stoletju, pod vlado Urha, čujemo, da se je ustanovila tudi šola pri sv. Petru v Ljubljani. Celo ime nekega učitelja Nikolaja se nam je ohranilo iz te dobe. Bil je ta mož gotovo duhovnik ob enem, saj je imela tudi ta šola edini nalog, da je izobraževala bodoče klerike.

L. 1271. je imela že tudi Loka svojega učitelja. V 14. stoletju zasnovani sta bili tudi šoli v Kamniku in Ribnici. Razume se pa tudi, da je tudi tu kraljevala edino le nemščina.

Samo ena izjema. V letu 1486. je stala pa tudi že v Vipavi šola. Ta je imela prva nekaj pomena za naš narod, zakaj tu se je poučevalo v nemškem — in čujte! — pa tudi v slovenskem jeziku. Vipavska šola je bila tedaj prva gojiteljica naše mile slovensčine na Kranjskem. To si je pa treba vendar zapomniti.

Šola pri sv. Nikolaji je pa zaspala s časom. Še le Habsburžan Ernst Železni jo je zbudil in prenovil. Na prošnjo Ljubljančanov in šenklaškega župnika Hevgenreuterja otvoril jo je zopet l. 1418. Pouk v njej je obsegal tako imenovan „trivium“: gramatiko, t. j. čitanje, retoriko (nauk o slogu) in dialektiko (osnovne nauke logike). Morda se je poučeval v nji še celo cel „quadrivium“, ki je obsegal glasbo, aritmetiko, geometrijo in astronomijo. Ta šola je pa imenitna tudi zaradi tega, ker se je razvila iz nje s časom Ljubljanska gimnazija, o koji se tedaj prav lahko trdi, da se je začela že l. 1418.

32. Važno pedagoško načelo.

Vsi pedagogi vseh narodov in vseh dob, osobito pa nemški, so povdarjali vedno in povdarjajo še danes, da se mora in more izobraževati otrok le na podlagi svojega materinega jezika. Ta trditev je pa tudi tako jasna in tako opravičena, da ji ni še nikdo oporekal. Nemci sami se sklicujejo tisoč- in tisočkrat na njo, tisoč- in tisočkrat jo ponavljajo ob prilikah, kjer se nemškemu narodu krati pravica, izobraževati se na podlagi nemškega jezika. Mislil bi tudi lahko kak prav preprost človek, da je Nemcem ravno tako sveto to opravilo, kedar se tiče kakega slovenskega rodu. Toda ta preprosti človek izprevidel bi kmalu, da se jako moti. Nemci se sklicujejo na to načelo le tam — in edino le tam — kjer njim stopi na noge kak drug narod. Kjer pa zapovedujejo oni, ali kjer so vsaj v večini, tam se branijo z vsemi silami, da se ne ustanove šole, v kojih bi se izobraževali otroci manjšine v svojem materinem jeziku. Tako je na Češkem, na Moravskem, v Šleziji, tako je osobito na Koroškem. Dežela Koroška nam dokazuje pa najjasneje, kako izpolnujejo Nemci to pedagoško pravilo. Na Koroškem je cela tretjina prebivavstva slovenska, toda čisto slovenske šole ni

*) Na izrečno željo g. pisatelja ne bomo odslej v tem spisu v jezikovnem oziru ničesar več popravljali.

bilo do zadnjih let tam prav nobene. Zdaj se je pa vendar nekaj zgodilo. Vprašate: Kaj neki? Čujte tedaj: Koroški Slovenci so dobili dve slovenski enorazrednici. — No, in to je vse? — Odgovor: Vse. — Hvala lepa!

Kakor je še sedaj na Koroškem, tako je bilo v prejšnjih stoletjih in še tudi v sedanjem stoletju do zadnjih let tudi na Kranjskem. Priznati pa tudi moramo, da imamo na Kranjskem sedaj nekaj več slovenskih šol, nego na Koroškem. Edino pri nas na Kranjskem imajo Slovenci priliko, da se izobrazujejo na podlagi slovenskega jezika. Toda te dobrote niso zakrivali Nemci, zakaj dokler so imeli oni vajeti na Kranjskem v rokah, se niso kar nič pobrigali, da spravijo v rabo to načelo.

Res čuditi se moramo, da je še dandanes kaj Slovencev. Čudno, da si je mogel ohraniti naš narod svoj jezik. Ni je bilo stoletja in stoletja šole, v koji bi se bila razlagala njegova pravila, ni ga bilo tudi veljaka na slovenskih tleh, ki bi bil kazal spoštovanje do njega. Kaj bi bilo neki z drugimi jeziki v enakih okoliščinah? Kaj bi bilo n. pr. z nemškim jezikom? Saj pa to tudi čutijo Nemci sami. Kako so pobiti, ako se ustanovi kje kaka češka ali slovenska šola poleg nemške! Kar sami precej priznajo: Oj, konec nas bo!

(Dalje prih.)

XXX. občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva“.

(Dalje in konec.)

6. „Učiteljski Tovariš“ — glasilo in last „Zaveze“.

Poročevavec gosp. Jakob Dimnik:

Slavni zbor! Odboru „Slovenskega učiteljskega društva“ je došlo od „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“ to-le pismo:

Slavnemu Slovenskemu učiteljskemu društvu

v

Ljubljani

se najljubneje naznanja, da se je bil pri X. glavni skupščini „Zaveze“ sprejel sledeči predlog tovariša Strmška:

Upravni odbor „Zaveze“ naj skuša doseči, da se dosedanjsima slovenskima šolskima listoma omeji delokrog tako, da bo eden neodvisen šolsko-političen, drugi pa strokovni (pedagoški) list ter da oba preideta v last „Zaveze“.

Obenem se prosi slavni odbor „Slov. učit. društva“, da se o tem predlogu posvetuje ter da postavi to pereče in važno vprašanje na dnevni red prihodnjega občnega zbora.

Direktorij „Zaveze slovenskih učit. društev“ v Št. Juriju pri Kranju, dne 12. grudna 1898.

Drag. Česnik,
t. č. tajnik.

I. Jelenc,
t. č. predsednik.

Poročevavec pravi, da se je odbor „Slovenskega učiteljskega društva“ v svoji zadnji seji posvetoval o tem vprašanju ter se ujema popolnoma s predlogom, da bi postal eden naših listov šolsko-političen, ki bi se potezal v prvi vrsti za ugled in pravice našega stanu, drugi pa bi bil strogo pedagoške vsebine. Odbor se ne protivi prav nič temu, da bi postal „Učiteljski Tovariš“ glasilo „Zaveze“, ni se pa mogel še sprijazniti z mislijo, da bi postal naš list hkrati tudi last „Zaveze“. V tem slučaju bi postalo „Slovensko učiteljsko društvo“ brezpomembno

ter izgubilo moč, vpliv in veljavo, ki jo je imelo do danes med kranjskim učiteljstvom, ker bi mu manjkalo prave življenske moči. Ta življenska moč našega društva je pa „Učiteljski Tovariš“, s katerega pomočjo je društvo že mnogo doseglo v korist ne samo kranjskemu, ampak tudi sploh slovenskemu šolstvu in učiteljstvu. Pomisliti je treba, da obstoji naše društvo že 30 let, in zato moramo dobro preudariti, kako bi se rešilo to vprašanje, da bi društvo ne trpelo na svoji veljavi. Iz našega društva se je rodilo „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“; naše društvo je ustanovilo „cesarja Franca Jožefa I. jubilejsko ustanovo za učiteljske sirote na Kranjskem“, in za sluga „Slovenskega učiteljskega društva“ in njega glasila „Učiteljskega Tovariša“ je tudi, da so se nam uredile plače. Vse te in še več drugih okoliščin je treba upoštevati pri rešitvi tega sicer nujnega in času primerne in potrebnega vprašanja.

Na podstavi povedanega predlaga poročevavec, da se sprejme ta-le odborov sklep:

Odbor „Slovenskega učiteljskega društva“ je v principu za to, da se preustrojita naša dva strokovna lista v zmislu podanega predloga. Kdaj in pod kakimi pogoji postani „Učiteljski Tovariš“ glasilo in last „Zaveze“, o tem naj se pogaja novi odbor z direktorijem „Zaveze“ ter skliče na podstavi teh pogajanj v ta namen izredni občni zbor med letom.

O tem predlogu se je vnel živahen razgovor. Prvi se oglasi k besedi g. D. Česnik ter stavi svoje predloge, ki se glase:

I. Občni zbor „Slov. učit. društva v Ljubljani“ skleni, da se prepusti društveno glasilo „Učiteljski Tovariš“ v last „Zaveze slov. učit. društev“ z vsemi aktivi in pasivi.

II. Poprej, ko se to zgodi, pa se imajo izvršiti sledeče preosnove:

1. Pravila sedanjega „Slov. učit. društva v Ljubljani“ naj se premene tako, da postane iz tega društva izključno ljubljansko mestno učiteljsko društvo in sicer pod dosedanjim imenom.

V izvršitev tega sklepa se pooblasti novoizvoljeni odbor, ki naj v tem zmislu prenarejena pravila ko hitro mogoče predloži pristojni oblasti v potrjenje.

2. Namesto sedanjega „Slov. učit. društva“, imajo čega itak že značaj deželnega učiteljskega društva, naj se ustanovi „Deželno učiteljsko društvo za Kranjsko“. Izvoli naj se takoj osnovalni odbor, ki naj sestavi nemudoma primerna pravila in jih predloži v potrjenje visoki c. kr. vladi.

3. V pravila novega deželnega učiteljskega društva naj se zlasti sprejmo nastopna določila:

a) Občni zbor „Deželnega učiteljskega društva“ naj se vrši vselej o božičnih počitnicah.

b) Prispevki pristopivših okrajnih učiteljskih društev naj se določijo za vsako leto posebe.

c) Posamezna učiteljska društva naj izvolijo na vsakih 20 členov po enega delegata.

4. Kar ima sedanje „Slov. učit. društvo v Ljubljani“ čiste imovine, naj preide v last novoustanovljenega deželnega učiteljskega društva.

5. Osnovalni odbor „Deželnega učiteljskega društva“ naj takoj po predložitvi pravil pozove vsa kranjska učiteljska društva k pristopu.

6. Preden se konstituirata odbora novega „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“ (kot ljubljanskega društva) ter novega „Deželnega učiteljskega društva za